Essi Syrén

Pienten hahmojen kirjailija

Robert Walser, *Konttoristi* (Der Gehülfe, 1908). Suom. Ilona Nykyri. Teos, Helsinki 2016. 304 s.

Sveitsiläinen Robert Walser (1878–1956) on ollut lähestulkoon tuntematon kirjailija Suomessa viime vuosiin asti. Viime vuosisadan alun suosiotaan lukuun ottamatta hän pysyi melko pitkään marginaalissa myös saksankielisessä Euroopassa – siitäkin huolimatta, että hänen ihailijoihinsa kuuluivat muun muassa Franz Kafka, Walter Benjamin ja Hermann Hesse. Saksankielisessä Euroopassa Walserin tuotantoon alettiin kiinnittää huomiota vasta jonkin aikaa hänen kuolemansa jälkeen. Ensimmäinen suomennos, novellikokoelma *Kävelyretki* (*Der Spaziergang*, 1917), julkaistiin Ilona Nykyrin kääännöksenä 2011.

Walter Benjamin aloittaa vuonna 1929 ilmestyneen Walser-esseensä kiinnittämällä huomiota kirjailijan tuntemattomuuteen: ”Robert Walserilta voi lukea paljon, hänestä ei kuitenkaan mitään.” Miksi Walser unohtui niin pitkäksi aikaa modernin kirjallisuuden syrjään?

Benjamin viittaa itävaltalaisen kirjailijan ja kriitikon Alfred Polgarin luonnehdintaan, joka kuvailee Walserin kirjallista tyyliä ”pieneksi muodoksi”. Walserin proosan aihealueet sivuavat toki usein vuosisadan taitteen suuria teemoja – porvarillisen kulttuurin dekadenssi, kaupungistumisen, teollistumisen ja kapitalismin vaikutukset työhön –, mutta hän ei kuitenkaan käsittele näitä teemoja, vaan keskittyy nuoriin, marginaalissa eläviin päähenkilöihinsä, joissa yhdistyvät sympaattinen naiivius ja saamattomuus. Teollistuvan, modernin yhteiskunnan historiallisissa prosesseissa Walserin hahmot ovat sivustaseuraajia, jotka keveästä huolettomuudestaan huolimatta kantavat mukanaan irrallisuuden mukanaan tuomaa raskasmielisyyttä.

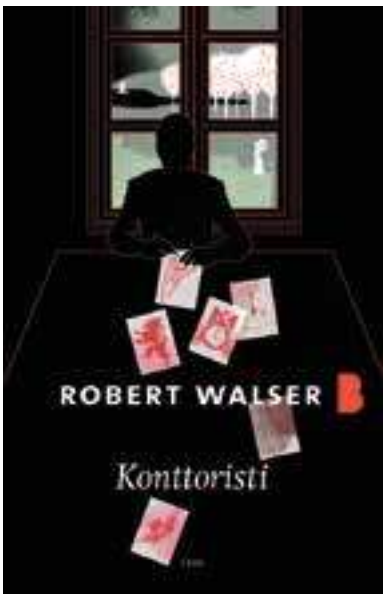

Aikakauden suuria teemoja sivutaan myös *Konttoristi*ssa. Nuori hyväntahtoinen ajelehtija Joseph Marti aloittaa työskentelyn konttoriapulaisena arvostetun insinöörin ja keksijän herra Toblerin porvarillisessa kodissa. Perittyään rahaa Tobler on päättänyt luopua päivätöistä ja keskittää tarmonsa uusiin innovaatioihin: valomainosten edeltäjään reklaamikelloon, ammusautomaattiin ja uudenlaiseen pyörätuoliin. Bärenswilin kylään muuttanut Toblerin perhe on hankkinut kauniin villan, jossa ruokaa on yllin kyllin, laadukas viini virtaa ja sikarit palavat jatkuvasti.

Herra Toblerin uudet keksinnöt eivät kuitenkaan onnistu herättämään sijoittajien mielenkiintoa, ja vähitellen Toblerin perheen perinnöstä ja nostetuista lainoista koostuva varallisuus alkaa huveta. Lopulta velkojat lähestyvät Tobleria niin kirjeitse kuin puhelimitse, ja kylällä alkaa levitä huhu perheen vararikosta. Porvarillisen fasadin murtumista ja konkurssia seurataan hyväsydämisen ja hajamielisen mutta kuitenkin jossain määrin säntillisen konttoristin näkökulmasta. Joseph on varsin kiintynyt perheeseen, mutta tiedostaa samalla ulkopuolisuutensa. Josephin suhde perheeseen tuo romaaniin yhteiskunnallisen tason, mutta keskiössä ovat tunnelmat ja haaveet sekä monisanainen kieli itsessään.

Benjamin kuvailee artikkelissaan Walserin omintakeista kieltä jaaritteluna (*Geschwätzigkeit*), joka tulee vahvasti esille myös *Konttoristi*ssa. Monisanaisuus yhdistyy usein hurmoksellisuuteen, joka muuntaa jaarittelun viehättäväksi. Walser paisuttelee yksinkertaisia asioita, kuten sunnuntaiaamun tunnelmia:

> ”Kylläpä kaikki olikin aurinkoista ja sunnuntaista. Aurinkoisuus ja sunnuntaisuus näyttivät jo kauan sitten liittoutuneen keskenään, ja hartaasti vaalittu ajatus rauhallisesta aamiaisesta, niin, sekin oli kudottu jostain aurinkoisesta ja sunnuntaisesta, sen aisti nyt selvästi. Kuinka olisi ollut mahdollista olla tällaisena päivänä vaikkapa nyreä tai peräti pahantuulinen tai jopa alakuloinen. Kaikessa oli jotakin salaperäistä, joka ajatuksessa, omissa jaloissa, tuolinkarmille heitetyissä vaatteissa, kaapissa, hohtavan puhtaiksi pestyjen ikkunaverhojen vaiheilla, pesukomuutissa, mutta siinä salaperäisyydessä ei ollut mitään mikä saisi rauhattomaksi, päinvastoin, oli kuin se säteilisi tyynnyttävää hymyä ja levollisuutta.” (78)

Walseria kääntänyt Nykyri sai 2014 Mikael Agricola -palkinnon Hans Falladan *Kuolema Berliinissä* -romaanin käännöksestä, eikä suotta, sillä Nykyri on taitava kääntäjä. *Konttoristi*n suomennos on nautinnollista luettavaa ja onnistuu tavoittamaan Walserin

viehättävän monisanaisen, ajoittain ironisen kielen. Käännös on mainio myös sopivan vanhahtavilta kalskahtavissa sanavalinnoissaan, jotka heijastelevat hyvin vuosisadan taitteen modernia ilmapiiriä. Tekstissä vilahtelevat lukuisat hieman tärkeileviltä kuulostavat sanat, kuten ”sminkata”, ”reklaamikello” ja ”afäärit”, jotka viittaavat osuvasti modernin ajan uudenlaiseen toimistotyöhön. Näiden tärkeiden afäärien keskellä Josephin haaveilevan huoleton mutta samalla surullisen irrallinen hahmo erottuu kuin hän olisi tupsahtanut tapahtumien keskelle täysin toisenlaisesta maailmasta.

Benjaminille Walserin kirjojen henkilöt ovat eräänlaisia modernin ajan satuhahmoja, jotka ovat päätyneet idyllisten Alppien keskelle, missä kuitenkin jo jylläävät modernin maailman murrokset. Kun rouva Tobler lähtee junalla tapaamaan anoppiaan pyytääkseen tältä rahaa, Walser näkee muuta:

> ”Siitä joka halusi antautua romanttisen mielikuvituksen vietäväksi, se kaikki muistutti kuningattaren lähtöä. Jos Joseph olisi ollut vasalli, yksi niistä uskollisista alamaisista, jotka tervehtivät meitä nykyajan ihmisiä vanhoista tarinoista, hän olisi varmaankin itkenyt katkerasti, ja jos Pauline olisi ollut kamarineito, jollaiset entisaikaan palvelivat kauniita ja ylhäisiä kuningattaria, hän olisi voihkinut ja valittanut. Ja koira olisi ehkä ollut lohikäärme ja lapset kuninkaanlapsia ja herra Tobler jykevävartinen ritari, joita ennen aikaan oli aina paikalla, kun jouduttiin murhemielin eroamaan iäksi, kun oli vielä linnoja, linnoituksia, kaupunginmuureja ja uskollisuuden kyyneleitä. Mutta ei. Nythän on ihan toisin. Nyt ei ketään karkotettu loppuiäkseen karulle kalliosaarelle, kyse oli vain päivämatkasta junalla ja käytännöllisestä ja hiukan epämiellyttävästä kyläilystä.” (218)

Hannah Arendt puolestaan kiinnittää Benjaminia käsittelevässä kirjoituksessaan huomiota tämän viehtymykseen ”pikkuriikkisiin asioihin”[1]. Benjaminille asioiden koko on käänteisesti verrannollinen niiden merkittävyyteen. Ei siksi ole sattumaa, että hän ihastui Walserin miniatyyrimäisiin teoksiin. Benjaminille ”pieni muoto” ei tarkoittanut ainoastaan lyhytproosaa, vaan Walserin tuotannon sadunomaista mutta omalla tavallaan synkkää maailmankuvaa.

Viite & Kirjallisuus

1 Hannah Arendt, Introduction. Walter Benjamin 1892–1940. Teoksessa Walter Benjamin, *Illuminations* (1969). Schocken, New York 2007, 1–58; 12.